

МУКОМЕЛА К. О.,

магістр права, магістр менеджменту,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін
(Інститут права Львівського державного
університету внутрішніх справ)

УДК 343.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.26>

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті на підставі аналізу 13 судових рішень (вироків, які є актами застосування ст. ст. 176, 177, 229 КК України), постановлених у кримінальних провадженнях за обвинуваченням у вчиненні кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності, здійснено оцінку існуючої правозастосовної практики щодо кваліфікації правопорушень, які посягають на об'єкти права інтелектуальної власності. Проаналізовано праці науковців, що займалися цією тематикою. З'ясовано, що існуюча практика кримінально-правової кваліфікації окремих кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності, передбачених відповідними статтями, є єдиною та послідовною у питаннях кваліфікації сум заподіяної матеріальної шкоди та підходах до тлумачення диспозиції ст. 176 КК України. Критичний аналіз правозастосовної практики з урахуванням теоретичних узагальнень проблем кримінально-правової кваліфікації правопорушень проти інтелектуальної власності, дав підставу для оцінки актуальності зазначеної проблематики. У статті здійснюється огляд кількох важливих аспектів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема засуджень, елементів та ознак основних складів кримінальних правопорушень та їхніх кваліфікуючих ознак. Виявлено, що з огляду на те, що порушення авторських та суміжних прав продовжує залишатись нагальною проблемою в Україні, така ситуація може свідчити про складність доказування вини у кримінальних правопорушеннях проти інтелектуальної власності. Заакцентовано, що проблематика доказування вини у кримінальних правопорушеннях проти інтелектуальної власності є надзвичайно актуальною, а причини високого рівня латентності до кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності потребують подальшого дослідження у наступних публікаціях. Стаття містить корисну інформацію для науковців, практикуючих юристів, студентів та інших осіб, які цікавляться проблемами захисту інтелектуальної власності. Вона може бути корисною для покращення розуміння судової практики у цій галузі та розробки стратегій захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові слова: *судова статистика, вирок, кримінальні правопорушення, інтелектуальна власність.*

Mukomela K. O. Analysis of court practice regarding the criminal legal qualification of offenses against intellectual property

In the article, based on the analysis of 13 court decisions (sentences that are acts of application of Articles 176, 177, 229 of the Criminal Code of Ukraine) issued in criminal proceedings on charges of criminal offenses against intellectual property, an assessment of the existing law enforcement practice regarding the qualification

of offenses is carried out, which encroach on objects of intellectual property rights. The works of scientists dealing with this topic were analyzed. It was found that the existing practice of criminal-legal qualification of certain criminal offenses against intellectual property, provided for in the relevant articles, is uniform and consistent in matters of qualification of the amounts of material damage caused and approaches to the interpretation of the disposition of Art. 176 of the Criminal Code of Ukraine. Critical analysis of law enforcement practice, taking into account theoretical generalizations of the problems of criminal-legal qualification of offenses against intellectual property, gave the basis for assessing the relevance of the mentioned issues. The article provides an overview of several important aspects related to the violation of intellectual property rights, in particular convictions, elements and features of the main components of criminal offenses and their qualifying features. It was revealed that given that the violation of copyright and related rights continues to remain an urgent problem in Ukraine, this situation may indicate the difficulty of proving guilt in criminal offenses against intellectual property. It is emphasized that the issue of proving guilt in criminal offenses against intellectual property is extremely relevant, and the reasons for the high level of latency to criminal offenses against intellectual property require further research in subsequent publications. The article contains useful information for scientists, practicing lawyers, students and other persons interested in the problems of intellectual property protection. It can be useful for improving the understanding of judicial practice in this field and developing strategies for the protection of objects of intellectual property rights.

Key words: judicial statistics, verdict, criminal offenses, intellectual property.

Вступ. Згідно зі статтею 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством [1]. Дослідження та узагальнення наукової літератури та судової практики та статистики щодо кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності було предметом досліджень В. Д. Гулкевича, А. С. Нерсесяна, О. В. Коротюк, С. О. Харламової, П. С. Берзіна, В. Б. Харченка.

В. Д. Гулкевич в своєму дисертаційному дослідженні 2008 року звернув увагу на судову практику та статистику щодо злочинів проти інтелектуальної власності. Автор дослідив 108 вироків у кримінальних справах, статистичну інформацію Державної судової адміністрації України та департаменту інформаційних технологій МВС України. Зокрема, він вивчив рішення судів першої інстанції у кримінальних справах, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності та зробив висновок про те, що судова практика в цій сфері не є однозначною та часто залежить від конкретних обставин кожної справи. Автор приходить до висновків, що однією з основних причин все ще високого рівня поширення контрафактних примірників творів, комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення є недостатнє використання державою засобів кримінально-правового впливу щодо осіб, які вчиняють злочини проти авторського права і суміжних прав. А матеріали судової практики, на думку автора, засвідчують, що причинами неефективності кримінально-правової боротьби з порушеннями авторського права і суміжних прав є також недостатньо чітке викладення диспозиції ст. 176 КК України, що породжує різні підходи до кваліфікації порушень авторського права і суміжних прав, як у теорії кримінального права, так і у діяльності правоохоронних органів [2].

Нерсесян А.С. комплексно дослідив судову практику та судову статистику у своєму монографічному дослідженні за період 2004-2007 роки. Виходячи з результатів дослідження, науковець задекларував тенденцію щодо зростання кількості кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності, пояснюючи це тим, що об'єкти авторського права та суміжних прав (літературні і художні твори, комп'ютерні програми і бази даних, фонограми тощо)

перебувають у вільному користуванні широких прошарків населення, і відповідно, можуть копіюватися за допомогою технічних засобів [3].

Коротюк О.В. у своїй монографії здійснила комплексне дослідження кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності та проаналізувала статистичні дані за 2001-2019 роки щодо зареєстрованих кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, що посягають на об'єкти права інтелектуальної власності. Також авторкою було узагальнено судову практику, а саме 56 вироків, що стосуються притягнення до кримінальної відповідальності за посягання на об'єкти права інтелектуальної власності за період 2010-2017 роки. Аналіз судової практики було проведено з огляду на фактичні обставини справи, обвинувачення та кваліфікацію. Проаналізувавши матеріали судової статистики, Коротюк О.В. дійшла висновку, що офіційна судова статистика щодо кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності є заниженою і показує надзвичайно низьку чисельність осіб, що були притягнуті до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності. Проте низькі показники, на думку авторки, не свідчать про відсутність розповсюдженості цих кримінальних правопорушень, а про високий рівень латентності до цих суспільно небезпечних посягань [4].

Вищезгадані автори стверджують про зростання кількості відповідних кримінальних правопорушень за проаналізовані ними періоди, про високий рівень латентності цих суспільно небезпечних посягань. З часу їхніх досліджень сплило досить багато часу. Тому аналіз судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації правопорушень проти інтелектуальної власності потрібно здійснити з урахуванням сучасних реалій.

Матеріали та методи. Матеріали та методи, використані у цій науковій статті, полягали у зборі та аналізі судової статистики та судової практики щодо кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності в Україні. Методологічну основу дослідження становлять філософський (діалектичний), спеціально-юридичний (формально-юридичний) та загальнонаукові (аналізу, синтезу) методи. Діалектичний метод пізнання, застосований у процесі всього дослідження, дав змогу дослідити важливі аспекти, пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема засуджень, елементів кримінального правопорушення, кваліфікуючих ознак. Метод аналізу використовувався для розгляду судової статистики та судової практики щодо кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності в Україні. Метод синтезу використовувався для об'єднання та узагальнення зібраних даних, щоб сформулювати висновки щодо порушень прав інтелектуальної власності в Україні. Наприклад, на основі аналізу статистичних даних та судової практики були зібрані та узагальнені дані щодо кількості засуджень, елементів та ознак кримінального правопорушення та кваліфікуючих ознак. У науковій роботі задіяні також інші методи, зокрема формально-юридичний (використовувався для аналізу норм, закріплених у статтях КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності). Для аналізу судової практики було використано юридичний аналіз судових рішень, що дозволило виявити основні тенденції та динаміку даної категорії кримінальних проваджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз судової практики щодо кримінально-правової кваліфікації правопорушень проти інтелектуальної власності.

Результати. За даними судової статистики за останні 2 роки судами було постановлено 300 вироків за статтями Кримінального кодексу України про кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності: 106 – за статтею 176; 2 – за статтею 177; 178 – за статтею 229; 14 – за статтею 231, за якими було засуджено: за ст. 176 – 97 осіб, за ст. 177 – 2 особи, за ст. 229 – 42 особи, за ст. 231 – 6 осіб [5, 6].

За той самий період Єдиний державний реєстр судових рішень України видав всього 13 (з них 9 обвинувальних та 1 виправдальний за ст. 176 ККУ, 1 також обвинувальний за ст. 177 ККУ та 2 обвинувальних за ст. 229 ККУ) вироків у кримінальних провадженнях.

Зокрема, у виправдальному вирокі Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області у справі № 442/6623/15-к йдеться про те, що, на думку сторони обвинувачення, Особа_1 своїми умисними, протиправними діями, що виразилися у незаконному

розповсюдженні у всевітній мережі загального доступу Інтернет аудіовізуальних творів, права на які належать компанії «Warner Bros. Entertainment Inc, чим завдав компанії «Warner Bros. Entertainment Inc» матеріальної шкоди, що є особливо великим розміром, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч.3 ст.176 КК України. Обвинувачений свою винуватість у вчиненні інкримінованого йому органом досудового розслідування кримінального правопорушення не визнав, дав показання суду про те, що сайт ним було створено під час навчання в університеті, у 2012 році, для закріплення навичок та без жодного негативного умислу. В результаті суд дійшов висновку, що вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст.176 КК України не доведено, тому він підлягає виправданню на підставі п.3 ч.1 ст.373 КПК України у зв'язку з недоведеністю, що в діях обвинуваченого є склад кримінального правопорушення. Тобто, виправдання було зумовлено процесуальними підставами [7].

Всі проаналізовані обвинувальні вироки стосуються одиничних кримінальних правопорушень. Аналізуючи наявні вироки у кримінальних провадженнях за кримінальними правопорушеннями проти інтелектуальної власності, виявлено, що множинність для даної категорії кримінальних правопорушень не притаманна.

Обов'язковими ознаками складів кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності є: предмет, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки. Так, у проаналізованій судовій практиці найпоширенішими предметами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК України є аудіовізуальні твори (7 вироків) та програми мовлення (6 вироків). У 12 вивчених вироків суспільно небезпечне діяння кваліфікувалося як незаконне розповсюдження програм мовлення і лише у 1 вирокі мова йде про незаконне відтворення аудіовізуального твору. Зокрема, у вирокі Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя у справі № 335/2462/21, де об'єктивна сторона кримінального правопорушення полягає у незаконному відтворенні аудіовізуальних творів та умисному порушенні авторського та суміжних прав [8]. Випадків вираження об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК України у фінансуванні незаконного відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконного відтворення, використання та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконного тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або іншого умисного порушення авторського права і суміжних прав у дослідженій судовій практиці не виявлено.

Кваліфікація діянь, як вчинених без кваліфікуючих ознак здійснена у 2-х вироків за ч. 1 ст. 176 КК України, 1 вирок – за ст. 177 КК України, 2 вироки – за ст. 229 КК України.

Всі кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності мають матеріальний склад. Відповідно, вони є закінченими з моменту настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді матеріальної шкоди, передбаченої у диспозиції відповідної статті Особливої частини КК України. В примітці до ст. 176 КК України зазначено, що матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, який є ознакою основного складу кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 176, 177 КК України, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Всі кримінальні правопорушення за проаналізованими вироків досягли стадії закінченого кримінального правопорушення. Констатацію заподіяння шкоди у значному розмірі, що є ознакою основного складу відповідного кримінального правопорушення виявлено лише у одному вирокі. Зокрема, у вирокі Тербовлянського районного суду Тернопільської області у справі № 606/1900/15-к встановлено, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України матеріальна шкода настала в розмірі 16086 гривень 90 копійок, що становила 946 неоподаткованих мінімумів доходів громадян [9].

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК України є вчинення дій, передбачених ч.1ст.176 КК України повторно, або за

попередньою змовою групою осіб, або які завдали матеріальної шкоди у великому розмірі. Досліджуючи 9 обвинувальних вироків за наявністю кваліфікуючих ознак за ст. 176 КК України (за ч. 2 ст. 176 КК України – 3 вирокі), Виявлено, що всі кримінальні правопорушення вчинялися одноособово. Не виявлена також повторність відповідних кримінальних правопорушень. А кваліфікуючі ознаки полягали у заподіянні матеріальної шкоди у великому розмірі, заподіяння шкоди у великому розмірі констатовано у 3-х вирокіах. Зокрема, вирокіом Малиновського районного суду м. Одеси № 521/3358/23, обвинуваченого було визнано винним у вчиненні незаконного розповсюдження програм мовлення, що завдало матеріальну шкоду на загальну суму 717 640 гривень, що є великим розміром [10]. В примітці до ст. 176 КК України зазначено, що матеріальна шкода вважається завданою у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. А вирокіом Житомирського районного суду м. Житомира у справі № 185/649/21, де судом було встановлено, що дії обвинуваченого за ч. 2 ст. 176 КК України, а саме у порушенні суміжних прав, що полягає у незаконному розповсюдженні програм мовлення, що завдало матеріальної шкоди у великому розмірі на загальну суму 282 698,26 гривень, що становила 16629 неоподаткованих мінімумів доходів громадян [11].

А у вирокіу Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі № 369/14787/20 судом встановлено, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст. 176 КК України потерпілій стороні було завдано майнової шкоди на загальну суму 296 580 гривень, що становила 17445 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, чим обвинувачений завдав матеріальної шкоди у великому розмірі [13].

Особливо кваліфікуючими ознаками «порушення авторського права і суміжних прав» є вчинення дій, передбачених ч.1 та ч.2 ст. 176 КК України, службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі.

Відповідно до ч.3 ст.18 КК України службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Виявлено 1 випадок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 176 КК службовою особою з використання службового становища. Прикладом є вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі № 369/14787/20, де суд встановив, що обвинувачений використовуючи своє службове становище, досвід та навички у телекомунікаційній сфері, маючи необхідне обладнання та телекомунікаційні системи, не маючи відповідного дозволу правовласників вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст.176 КК України, а саме незаконне розповсюдження програм мовлення, вчинене службовою особою з використанням службового становища, що завдало матеріальної шкоди у великому розмірі, а саме на суму 186 180,00 гривень, а в цілому на загальну суму 296 580 гривень. Будучи особою, що наділена адміністративно-господарськими та організаційно-розпорядчими функціями, працюючи на посаді генерального директора ДП «ТРК «Регіон» ТОВ «ІМА» на початку 2019 року (точної дати та часу під час досудового розслідування не встановлено) Особа 5 діючи умисно, вчинив дії спрямовані на порушення суміжних прав ТОВ«СТАРЛАЙТ ДІДЖИТАЛ», шляхом незаконного розповсюдження програм мовлення «СТБ», «Новий канал», «ICTV», «ОЦЕ», «М1», «М2», та ТОВ «1+1 Інтернет», шляхом незаконного розповсюдження програм мовлення «1+1», «2+2», «ТЕТ»,

«ПлюсПлюс», «УНІАН» та «Бігуді», за допомогою телекомунікаційної мережі, з використанням свого досвіду та навичок у телекомунікаційній сфері [12].

В 6 проаналізованих вироків за ч. 3 ст. 176 КК України дії кваліфіковано як незаконне розповсюдження програм мовлення, що завдало матеріальної шкоди в особливо великому розмірі. В примітці до ст. 176 КК України зазначено, що матеріальна шкода вважається завданою в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Зокрема, у вирокі Верховинського районного суду Івано-Франківської області у справі № 344/13644/21 судом встановлено, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч.3 ст. 176 Кримінального кодексу України потерпілому було завдано матеріальної шкоди на загальну суму – 11 819 914, 5 гривень, яка у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, що є особливо великим розміром [13].

Спостерігається єдність судів у підходах до кваліфікації сум заподіяної матеріальної шкоди та тлумачення сутності диспозиції ст. 176 КК України. Наведена кваліфікація з огляду на встановлені судом обставини справи у кожній конкретній проаналізованій справі є правильною.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши судову статистику та доступну судову практику у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності можна зробити висновок, що порушення авторських та суміжних прав продовжує залишатися актуальною проблемою в Україні. Це може свідчити про складність доказування вини в кримінальних правопорушеннях проти авторських та суміжних прав. Тому далі потрібно розглянути проблематику доказування вини у кримінальних правопорушеннях проти інтелектуальної власності та дослідити причини високого рівня латентності до цих суспільно небезпечних посягань. Але це вже буде предметом іншої публікації.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*, 1994. № 13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 15.08.2022).
2. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2008. 218 с.
3. Нерсисян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності: Монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. 192 с.
4. Коротюк О.В. Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності : монографія. Київ, ОВК, 2019. 1008 с.
5. Судова статистика (річні звіти про здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами). Офіційний веб-сайт «Державна судова адміністрація». URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/insho/oddata/805/> (дата звернення 30.03.2023).
6. Судова статистика; Аналітичні огляди Верховного Суду про здійснення правосуддя. Офіційний веб-сайт «Верховний Суд». URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/ (дата звернення 05.09.2022).
7. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області у справі № 442/6623/15-к від 26 листопада 2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101431823> (дата звернення 18.08.2022).
8. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя у справі № 335/2462/21 від 1 червня 2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97329826> (дата звернення 04.04.2023).
9. Вирок Тербовлянського районного суду Тернопільської області у справі № 606/1900/15-к від 19 червня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67457083> (дата звернення 04.04.2023).

10. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси у справі № 521/3358/23 від 21 лютого 2023 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/109120584> (дата звернення 04.04.2023).

11. Вирок Житомирського районного суду м. Житомира у справі № 185/649/21 від 13 травня 2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/96882762> (дата звернення 05.04.2023).

12. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області у справі № 369/14787/20 від 06 травня 2021 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/96736937> (дата звернення 18.08.2022).

13. Вирок Верховинського районного суду Івано-Франківської області у справі № 344/13644/21 від 06 травня 2022 року. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/104209761> (дата звернення 15.08.2022).

